

บทคัดย่อ

โครงการวิจัย “รูปแบบการจัดการหนี้สินเชิงบูรณาการเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนบ้านคลองน้ำลาด ตำบลนิคมพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานภาพหนี้สินและเงื่อนไข ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดหนี้สินของชุมชนบ้านคลองน้ำลาด และเพื่อหารูปแบบ/วิธีการในการจัดการและปรับโครงสร้างหนี้สินของชุมชนบ้านคลองน้ำลาดอย่างมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินอย่างยั่งยืน โดยใช้รูปแบบการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) กำหนดการศึกษาเป็น 2 ระยะ โดยในระยะที่ 1 เนื้อหารายละเอียดเป็นเรื่องของผลการเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยพื้นที่และชุมชน และผลการจัดทำบัญชีครัวเรือนและวิเคราะห์ข้อมูล โดยกำหนดให้มีทีมงานในระดับพื้นที่ และทีมงานกลางในการถ่ายทอดวิธีคิด ฯ ได้ผลดังนี้

ทีมกลางและทีมพื้นที่ได้ร่วมกันจัดกระบวนการเรียนรู้ในหมู่บ้าน ตั้งแต่การชี้แจงโครงสร้างสร้างความเข้าใจให้กับสมาชิกในชุมชน ให้ความรู้ในการจัดทำบัญชีครัวเรือนแต่หลังจากดำเนินงานจนครบระยะที่ 1 ช่วงที่ 1 (6 เดือน) ตั้งแต่วันที่ 1 เดือนกรกฎาคม 2548 ถึงวันที่ 31 เดือนธันวาคม 2548 พบว่ากลุ่มเป้าหมายยังไม่ชัดเจนทำให้ผู้เข้าร่วมตามเวทีไม่ทันกัน อีกทั้งทีมพื้นที่ขาดการเคลื่อนงานอย่างต่อเนื่อง จึงได้มีการกลับมาทบทวนการดำเนินงานที่ผ่านมาและได้ข้อสรุปว่า ควรขยายระยะเวลาการทำงานเพิ่มอีก 3 เดือน (ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2549 ถึงวันที่ 31 มีนาคม 2549) โดยเริ่มจากการสร้างกระบวนการเรียนรู้อีกครั้งและทบทวนบทเรียนที่ได้มาปรับเปลี่ยนรูปแบบการขับเคลื่อนงาน เริ่มจากการหาผู้ที่สนใจเข้าร่วมซึ่งมีจำนวน 13 คน (รวมทีมพื้นที่) และมีการเพิ่มจำนวนทีมพื้นที่จากเดิม 5 คน เพิ่มเป็น 9 คน จากนั้นก็มีการสำรวจหนี้สินใหม่จาก 13 ครัวเรือน พบว่ามียอดหนี้สินรวมจำนวน 979,997 บาท และมีการนำบัญชีครัวเรือนมาสรุปและร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน แนวโน้มการเคลื่อนงานของบ้านคลองน้ำลาดน่าจะดีขึ้นกว่าเดิมเนื่องจากการเคลื่อนงานกลุ่มเล็ก ๆ มีทีมพื้นที่ติดตามดูแลอย่างใกล้ชิด แม้ว่าการหาแนวทางการชำระหนี้ยังไม่ชัดเจนแต่ก็ถือเป็นสัญญาณที่ดีที่ทุกคนมีส่วนร่วมและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันมากขึ้น ในระยะที่ 1 ช่วงที่ 2 เกิดกลุ่มด้านอาชีพที่ตอบสนองวิธีคิด จากการสำรวจความต้องการของคนในชุมชน คือกลุ่มน้ำปลา ปลาไร่ กลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ และ กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อตอบแนวคิดเรื่องการลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนให้เกิดเป็นรูปธรรม ซึ่งคาดว่าจะเริ่มต้นในระยะที่ 2 แต่ด้วยทีมพื้นที่มีข้อจำกัดหลายประการทั้งด้านประสบการณ์ และบริบทพื้นที่ที่แตกต่างจากพื้นที่ต้นแบบ(สามขา) อีกทั้งกลุ่มคนยังคงกังวลกับปัญหาหนี้สินที่รุนแรง ทางออกที่คาดว่าจะดำเนินการในระยะที่ 2 จึงต้องยุติบทบาทลงและขอทบทวนบทเรียนที่ผ่านมา อย่างไรก็ตามแม้ว่าบ้านคลองน้ำลาดจะก้าวข้ามกว่าพื้นที่อื่นแต่ก็ถือเป็นการสร้างพื้นฐานกระบวนการเรียนรู้ที่เข้มข้นเพื่อการก้าวไปข้างหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืน และพร้อมที่จะเคลื่อนงานต่อไปเพื่อนำไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป